

Een gevouwen katern met banderol vergt extra conserverende handelingen.

Een goede voorbereiding is het halve werk

Snelgids beoordeling offertes conservering en restauratie

Voor niet-restauratoren kan het lastig zijn om offertes voor conservering en/of restauratie goed te vergelijken en te beoordelen. Deze taak kan vereenvoudigd worden door voorafgaand aan een offerteaanvraag een aantal vragen na te lopen. Want een goede vergelijking vergt voorbereiding en kijkt verder dan alleen de prijs.

Conservering of restauratie kan verschillende doelen dienen. Denk aan actieve conservering ten behoeve van raadpleging op de studiezaal, (eerstelijns)conservering ten behoeve van digitalisering, of restauratie voor een tentoonstelling. Elk doel heeft invloed op het behandelniveau, de uit te voeren conserverende handelingen of aanvullende aandachtspunten. Neem bijvoorbeeld blanco pagina's met matige tot ernstige verviltting. Dit soort schade kan door gebruik op de studiezaal toenemen en dient behandeld te worden. Als je besluit de blanco's tijdens een digitaliseringsproject uit te zonderen, is er de keuze om deze pagina's niet te behandelen.

Verschijningsvormen

Een belangrijk aspect in de voorbereiding is de vraag of verschijningsvormen in de geselecteerde archiefstukken invloed hebben op de conservering en/of restauratie. Hierbij kan men denken aan liassen, nietjes, (gesloten) enveloppen, blanco pagina's en overlans gevouwen katernen (zie foto). Als we het voorbeeld lias nader bekijken, zijn er ten minste twee behandelmethoden. Er kan voor gekozen worden om liassen alleen te verwijderen als er kans is op schade tijdens hantieren. Dit is gebruikelijk bij conservering ten behoeve van de studiezaal. Een andere optie is om ook liassen te verwijderen die een vorm van tekstverlies veroorzaken. Het controleren

op tekstverlies kost echter meer tijd dan het controleren op schade. Onduidelijke communicatie met de inschrijvende conserveringsbedrijven kan tot gevolg hebben dat de offertes gebaseerd zijn op verschillende uitgangspunten. Hierdoor zijn de kosten niet met elkaar te vergelijken. Als het niet mogelijk is om voorafgaand aan de offerteaanvraag een keuze te maken tussen de behandelmethoden, dan is het goed om de mogelijke opties met de conserveringsbedrijven te bespreken.¹

Wel of niet ontzuren?

Het wel of niet ontzuren van archieven hangt af van diverse factoren, zoals de zuurgraad, het soort archief, de toegepaste waarden en de voorkeur van de instelling.² Beide keuzes hebben gevolgen voor de offerte. Omdat niet alle materiaal-soorten ontzuurd mogen worden, is het verstandig om deze tijdens de conservering te markeren, te noteren of zelfs al tijdelijk te verwijderen. Als 'alternatief' voor ontzuring kunnen er buffervellen geplaatst worden tussen het zure en niet-zure materiaal. Beide behandelingen kunnen als optie in de offerte opgenomen worden.

Wat wil je vergelijken?

In onder andere een publicatie van Metamorfoze³ staat vermeld welke informatie in een offerte opgenomen dient te worden, zoals een beschrijving van de te behandelen stukken, de te behandelen schade, gebruikte materialen en receptuur, leveranciers, kwalificaties van uitvoerders en begeleiding, locatie, urenspecificatie, kosten en doorlooptijd. Wat ontbreekt aan deze lijst zijn het behandelniveau en de al eerder besproken handelingen bij verschijningsvormen.

Wat is het behandelniveau?

Het behandelniveau wordt vaak beschreven met de algemene termen eerstelijnsconservering, digitaliseringsklaar maken, conservering en ook restauratie. Al deze omschrijvingen zijn multi-interpretabel. Mede dankzij het schade-inventariserend onderzoek en de kostenspecificatie is het mogelijk om te zien hoe het conserveringsbedrijf de schades en de behandelingen beoordeeld heeft. Tijdens het vergelijken van de offertes mag het voorgenomen doel echter niet vergeten worden. Want te weinig reparaties ten behoeve van 'raadpleging' kan leiden tot schade, te veel reparaties kan een kostenoverschrijding en discussies tussen opdrachtgever en conserveringsbedrijf tot gevolg hebben. Door mond-tot-mondreclame, referenties en een gesprek met het bedrijf over hoe handelingen uitgevoerd worden, kan de verwachte kwaliteit van de beoogde behandelingen vergeleken worden.

Schade-inventariserend onderzoek

Een offerte kan niet worden opgesteld zonder een schade-inventariserend onderzoek door het inschrijvende conserveringsbedrijf. Dit kan op verschillende manieren door de instelling gefaciliteerd worden. De meest voorkomende methode is een steekproef⁴ die door het bedrijf wordt uitgezet. Het voordeel is dat het de instelling weinig voorbereiding kost. Het nadeel is de geringe kans dat de bedrijven dezelfde stukken bekijken, waardoor een vergelijking op stuksniveau ontbreekt. De andere optie is totaal het tegenovergestelde.

De instelling bepaalt welke stukken de bedrijven mogen bekijken. Deze optie heeft twee nadelen: het kost veel voorbereidingstijd en er is een reële kans dat de selectie niet overeenkomt met het daadwerkelijke schadebeeld. Deze discrepantie wordt pas zichtbaar tijdens de uitvoering. De derde mogelijkheid is een combinatie van beide opties. Een paar geselecteerde stukken worden door de bedrijven beoordeeld. Daarnaast zet elk bedrijf een eigen steekproef uit. Dit is een gebruikelijke methode bij het opstellen van een aanbesteding. Het voordeel van de derde methode is dat de offertes makkelijker vergeleken kunnen worden en het behandelniveau duidelijker wordt.

Wat beïnvloedt de kosten?

De kosten worden beïnvloed door het doel en het schadebeeld. Bij 'digitaliseringsklaar maken' heeft de diversiteit aan verschijningsvormen en de dikte van het papier consequenties voor de snelheid van het bekijken van elke pagina. Terwijl een uniform schadebeeld een meer gerichte werkmethode mogelijk maakt, ongeacht het doel. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het conserveren van batches met gelijksoortige schades en verschijningsvormen kan leiden tot een lagere prijs. Dit heeft voor de instelling als nadeel dat er meer voorbereidingstijd nodig is.

Veranderingen in wet- en regelgeving

In het voorjaar van 2021 is ethanol op de lijst van kanker-averwekkende stoffen geplaatst.⁵ Dit betekent dat de lijm Klucel G (hydroxypropylcellulose, vaak toegepast bij inktvraatschade), opgelost in ethanol, alleen gebruikt mag worden in een beschermde omgeving, zoals in een zuurkast of bij een lokale puntafzuiging.⁶ Het kan gevolgen hebben voor de offerte wanneer de werkplek moet worden aangepast, of wanneer ethanol vervangen wordt door een ander oplosmiddel.

Besluit

Kort samengevat kan er gezegd worden dat een goede voorbereiding en een eenduidige communicatie over verschijningsvormen, alsook het behandelniveau, de kans op interpretatieverschillen in de offertes van de inschrijvende conserveringsbedrijven minimaliseren. Hierdoor kunnen de offertes onderling beter vergeleken worden en uiteindelijk komt dat het eindresultaat ten goede. |

Met dank aan Jorine Bakker-Hornstra.

NOTEN

- 1 Maaïke Heemskerk, 'Conservering onder controle', *Archiefblad* (2020), nr. 5, p. 32-33.
- 2 Gabriëlle Beentjes, *Ontzuren of niet?* (Metamorfoze 2016).
- 3 *Richtlijnen conservering Metamorfoze Archieven en Collecties*, hoofdstuk 2.2 (Metamorfoze 2015).
- 4 *De steekproef als hulpmiddel bij collectiebeheer*, ICN-informatienummer 4 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2000).
- 5 *Staatscourant* 11258, CAS-nummer 64-17-5, ethanol.
- 6 Niet alle puntafzuigingen hebben afdoende afzuiging om voldoende bescherming te bieden voor het werken met ethanol. Het is raadzaam om eerst een onderzoek te laten uitvoeren.